

Vitez Ivan.

Prva knjiga.

Pesem Vile in vitez.

I.

Vitez jaha skozi gozdni mrak.
 Tam je molk doma in večni mir;
 tam skrivnosti rajajo v skrovišču,
 ki si ga izbralo je božanstvo,
 da prvotnost zavetišče najde
 in se združi z večnostjo davnina.

Zunaj teče brez miru življenje.
 Vse se giblje, menja in pretvarja,
 rojstvo se povsod srečava s smrtjo,
 bol, užitek, tuga in veselje,
 hrepenenje, želja in hotenje,
 razočaranje, brezupnost, briga,
 vse se meša, povzdiguje, ustvarja,
 ruši, uničuje in ubija —
 Iz grobov pa vstajajo spet bitja,
 iz temin se dviga mlado solnce,
 v nedogled drevi življenje bujno, —
 večni boj, razvnetost vekovečna.
 V gozdu pa je tihi hram pokoja.
 Pravljica tam vlada iz davnine,
 večno mlada, krasna v tajnem čaru
 in živeča od dišav in žarkov,
 od dišav, ki mehki zrak blažijo,
 in od žarkov, ki zlaté vrhove.

Vitez jaha v gozdno sveto tajnost,
 kjer šumlja brez glasa bistri potok,
 kjer pokriva zemljo mah zeleni,
 nežni kakor bela noga Vile,
 po preprogah dražestno plešoč,

v bistrem se potoku kopajoča,
v vodi z ribami se igrajoča.

V gozdu gospoduje bela Vila,
zlate pravljice božanska hčerka,
vzor lepote in dobrote blage.
Vse jo ljubi. Njej cveto cvetice,
zanjo drevje se odeva z listjem,
v njeno čast pihlja hladilna sapa,
v njeno slavo srebrni se potok
in dišave v zrak pošilja roža.
Gozdni zrak vdihuje bela Vila,
ž njim mladost vdihuje vekovečno;
svežo vodo pije iz potoka,
nevenljivo srka ž njo lepoto;
solnčni žarki so lase ji stkali,
ki odevajo telo prekrasno
s plaščem prebogatih zlatih niti.
Ude je pomlad ji izklesala,
gibčne, mehke, nežne, vendar krepke;
leto ogenj je v očeh ji vžgalo,
zrelo bujnost je jesen ji dala,
a modrosti hladni mir je zima
v njeni krasni glavici shranila.
Srce bele Vile je dobroti,
njena duša milost je božanska.

Bela Vila vlada v temnem gozdu.
Tema plava vseokrog med drevjem,
giblje se na vejah in po listju
in objema tisočletna debela.

Sredi teme, prav v osrčju gozda,
pa je dan, svetlejši nego dnevi,
ki po leti človek jih uživa,
vedno jasen, vedno poln toplote,
luč pa v tisoč barvah se preliva
in po zraku drhčejo odsevi
blagi, raznobojni, vedno novi,
da se dolgočasna enoličnost
ne rodi v prelesti in v krasoti.

Sredi dneva poje bela Vila
sladko pesem, milo in vabljivo
poje z glasom slavčkov in škrjančkov,
poje kakor sto srebrnih zvončkov
in nevidnih harf skrivnostne strune
spremljajo napev očarujoči.

V gozdni temi ni glasu, ne zvoka,
skozi temo pa prodira pesem
čez tri gore in čez tri doline,
a v četrti se odmev razlega.
Poje Vila pesem miloglasno: . . .

„Blešči, blešči, solnce milo,
svojih žarkov luč razlij,
da se bo moči napilo
vse, kar raste in živi.

Solnce zlato, vir življenja,
ti roditelj vseh lepot,
varuješ nas pogubljenja
in uničenja strahot.

Kri po žilah ti ogrevaš,
daješ jasno luč očem,
v živih dušah ti odsevaš,
čute vzbujaš ti ljudem.

Ti, ki na ravan zeleno
siplješ dneva blagi svit,
ti, svobodno porojeno,
večni si svobode ščit.

Kakor cvetje na planjavi,
kakor drevje vrh goré,
kakor zvezd nebroj v višavi
greje plamen tvoj srcé.

V tvojem žaru se razvije
bujno vsaka živa moč,
vsaka sveža kal razbije
svojih tesnih spon obroč.

Krepkih čutov koprnjenje
v svojem plamenu plodiš
in svobode hrepenenje
dviga se, kjer ti goriš.

Tukaj ogenj žarkov tvojih
najčisteje se blešči,
tu svoboda v čarih svojih
najmogočneje živi.

V log moj luč pošiljaš jasno;
v njej ni sence, v njej ni peg,
vse je tukaj svetlo, krasno,
čisto kakor marčni sneg.

Tu svobode je ognjišče,
večen plamen tu gori,
hram zeleni je svetišče
za srce, ki koprne.

Na svobode žrtveniku
žlahtna ambra se kadi,
tu ob njenem spomeniku
vsaka duša zakipi.

Sveti, sveti, solnce jasno,
grej življenje, zbujaj rast!
Pesem se razlegaj glasno,
poj svobode večno čast!"

Poje Vila pesem o svobodi
kakor slavček v lunini samoti,
da bi vsa sladkost se raztopila
v srcu in po žilah se razlila.
V njenem glasu mehka je miloba,
radost plava v njem otroško sveža,
hrepenenje se iz njega dviga,
v njem valuje zmagovalna slava,
v njem prepeva glasno moč jeklena.

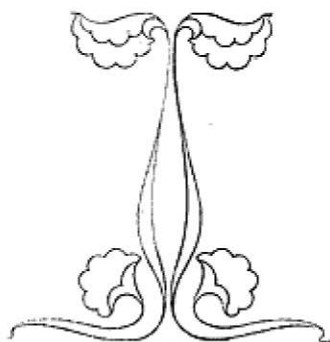
Čez tri gore pesem se razlega,
čez doline tri se glas njen nosi,
tam v četrti pa dolini hladni
nad potokom na zeleni trati
vitez Ivan sanja in premišlja
in vprašanja snuje brez števila.
V senci stare lipe konj se pase
mirno, brez skrbi in zadovoljno
grize sočno travo in zelišča.
Včasih se ozre po gospodarju,
včasih se napije bistre vode,
dalje zopet se pokojno pase,
ravnodušno maha z dolgim repom.
Vitez Ivan v globočine temne
težkih, mučnih misli se potaplja.
Pogled svoj upira v svod nebeški,
išče po višavah modra usta,
ki bi odgovarjati mu znala,
išče tajno znamenje na nebu,
ki bi pot življenja mu kazalo.
Biča, izpodbada svoje misli,
da bi k viru vsega izpoznanja
in uzroka prvega in zmisla
pohitele in na svojih krilih
ga odnesle k cilju koprnjenja.
Nihče se v višavah ne oglašja,
nihče ne posluša, kaj vprašuje,
od nikoder znamenj ni pomembnih,
misli pa zaman po globočinah
temnih, skritih iščejo jasnosti;
zalete se, volja jih priganja,
ali cilja same ne poznajo
in le čuvstvo vodi jih na pota,
ki jim konec je v puščavah golih.
Mir nad čelom vitezovim plava,
v srcu mu vihar razsaja besen,
v duši se poraja divja kletev,
tajna sila v prsah se pripravlja,
da jo vrže celemu vsemirju
in skrivnostnemu božanstvu v lice . . .

Čez tri gore sem priplava pesem
 kakor glas iz raja, zmagoslaven,
 poln sladkosti, poln moči junaške.
 Čez tri gore in čez tri doline
 zazveni svobode jasna slava
 in v četrti senčnati dolini
 se razlega in od sten odmeva.

Vitez sliši pesem v svojih sanjah
 in pretrese se mu duša v prsih
 in mogočno zakipi mu v srcu
 in iz misli mu nemir izgine.
 Sanje vse se razprše po zraku
 kakor megla, ko jo toplo solnce
 z žarki svojimi do dna preplete
 in jo izsuši z gorkoto svojo.
 Vse pozabljene so zagonetke,
 ki trpinčile so bolno dušo.
 Pesem Vile jih je pokopala
 v tajne nezavedne globočine,
 kamor bistra misel ne posega.
 Pesem Vile, pesem o svobodi,
 zašumela je z opojnim šumom
 vitezu v ušesih in mogočno
 je zavladata v njegovi glavi.
 Nov vihar zbudila mu je v prsih;
 novih so željá kali pognale,
 v nove barve svet se mu odeva,
 nova se po zemlji luč razliva,
 svežji zrak vdihujejo mu pljuča.
 Ko mladenič, ki je brez ljubezni
 taval po neskončnih pustih cestah,
 pa ugleda nepričakovano
 v slutnjah davno ljubljeno nevesto;
 kakor potnik, ki v temini gozda,
 ko je zgrešil pot in smer izgubil,
 pa v trenotku črnega obupa
 in drhčočne smrtonosne groze
 luč zagleda in pokojno kočo:
 zaigralo vroče je po živcih

in po tenkih vitezovih žilah,
da se vse je v njem izpremenilo
in je v dušo zrl si kakor v tujca.
Dvigalo se je valovje burno
njemu v prsih, kakor da je morje
izcedilo širno in globoko
se iz misli mu in čutov novih.
V glavi, v srcu — vse mu je prečudno;
nekaj v njem kipi, a mehka megla
mu objema um in briše meje,
ki so jih načrtali bogovi
med zavedno mislijo in voljo
in med temnim žitjem v globočinah
nezbujene, neprozorne duše.
Sladka slutnja dvigne se mu v glavi:
Tam, odkoder blagi glas prihaja,
tvoj je cilj, tam želje tvoje smoter;
tam je temnih vseh ugank rešitev,
tam je jasnost, tam je luč brez sence . . .
Trudnost težka, ki ga je tlačila,
zdaj odprhne; misel mu je lahka,
mlada moč razteza se po udih,
dvom izgine in junaška volja
pomladi in okreпча duha mu.
Ostro vitez Ivan zdaj zažvižga,
da se zvesti mu začudi konjič.
Dobra se žival ne obotavlja,
skokom prihiti do gospodarja,
in že jaha vitez kakor veter
po dolini brez steze in poti.

(Dalje prihodnjič.)

Vitez Ivan.

II.

Krasno jutro plava nad dolino.
 Lahne sence slikajo po zemlji
 temne lise, tam izza planine
 pa se dviga solnce v svežem ognju
 in hiti k višavam v urnem letu.
 Kakor v čudu in pričakovanju
 čudesnih slasti in tajnih čarov
 zrak drhti, ko pije tople žarke;
 drevje, grmi, trava in cvetice
 kopljejo se v svetlem, mladem jutru
 in se veselé lepote svoje
 ter prelesti zdramljene prirode.
 Jasnost tajnosti podaja roko,
 pestre barve travnikov in polja
 razodevajo očem lepoto,
 ki jo slastno pije žejni pogled.
 Izpočiti svet je poln svetlobe
 in podoba vsaka v njej je jasna,
 iz cvetic pa diha svet misterij,
 ki opaja duše kakor vino;
 v lahnem zraku plavajo skrivnosti,
 bistri potok poje čudno pesem
 brez besed, a polno tajnih tonov
 kakor glasba iz tujine bajne,
 iz preteklih in bodočih časov.

Vitez Ivan jaha po dolini,
 pa ne vidi čudesne krasote,
 ki jo je rodilo mlado jutro
 v živih barvah in v oblikah vzornih,
 in ne čuti dihanja skrivnosti,
 ki se zibljejo po svežem zraku,
 ki žaré v svetlobi solčnih žarkov,
 ki živé nevidno v vsej prirodi.

Kakor po tujini jaha vitez,
ali nič v tujini ga ne mika;
vid in sluh in vsa čutila zdrava
Vilina očarala je pesem,
vedno še šumeča mu v ušesih,
v glavi bučno mu odmevajoča,
pred očmi mu slike stvarjajoča,
ki jih sluti duh samo v nebesih.
Jaha, jaha vitez Ivan, v misli
sladke potopljen in v sanje.
Jaha, jaha vitez, a naenkrat
se konjič ustavi na ovinku.
Sunek zdrami viteza in sanje
odhite v trenotku kakor megla,
kadar solnčna vroča moč pritisne.
Na ovinku, konju prav pred glavo
se prikaže lepa mlada žena,
kakor da je padla iz oblakov.
Rdeč je njen obraz, podoben roži,
ki iz popka ravno je vzcvetela;
sveti se oko iz temne sence
liki ob potoku modra cvetka;
pozlačeni, bi dejal, lasje so;
ude ji odeva draga svila;
dražestna obleka umotvor je,
ki obenem skriva in navešča
pa čutila draži in opaja;
omamljiva širi se dišava;
biseri, zlato, briljanti čisti
mečejo okrog ognjene žarke,
modre bliske in zelene strele
s prstov, s pasa, z vrata in s temena,
da je gledati težko očesu.

Glavo zdaj ponosno dvigne žena;
smeli pogled njen izraža jasno,
da je vajena ukazovati
ter sprejemati poklone vdane
in ponižno zveste službe ljudstva.
Glavo dvigne, viteza pogleda;

vpraša ga beseda njena krepka:
 „Vitez Ivan, kam si se napotil?
 Kam dreviš ko burje duh nemirni?
 Ali ti je pekla besna četa
 za petami, da si v beg se divji
 spustil brez smeri in brez preudarka?
 Ali vodijo na smrt ti brata,
 pa hitiš, da zadnji hip ga rešiš?
 Vabi morda te nevesta mlada,
 pa je vroča kri ti zakipela
 in te goni, da pokusiš srečo,
 slajšo nego rožni med in nektar?
 Kam čez drn in strn mi slepo dirjaš,
 tekmujoč s pomladnimi vetrovi?“

Vitez jo posluša slabe volje,
 odgovarja nepotrpežljivo
 in nemir valuje mu v besedi:
 „Čas je drag, mudi se moji ježi,
 brezpomembna tvoja so vprašanja;
 pot odpri! Ne zadržuj usode!“
 Nasmehlja se žena prav koketno:
 „Hud si, vitez Ivan, brez potrebe.
 Ne vprašujem, da ti kradem časa,
 marveč da ponudim dar ti boljši,
 nego ti ga daje tajna Vila,
 ki te vabi s pesmijo mamljivo
 v kraj neznan, v deželo neodkrito.
 Kakor grabežljiva čarovnica,
 ki lovi nedolžne, dobrodušne
 žrtve z vsakovrstnim goljufivim
 čarovništvom v svoj brlog, v skalovje,
 daleč od sveta, v samoto mračno,
 kjer zamre v strahoti, vzdihovanje,
 mami Vila te s sirenskim glasom,
 zapeljivim kakor sladko vino,
 prevarljivim kakor vinska kaplja,
 ki te v svet prestavi poln lepote,
 poln sanjavih slik in cvetne megle,
 pa ti vzame s treznostjo zavednost,

voljo, zdravje in razumno srečo.
Varuj dobro pamet, vitez Ivan!
Kdaj si videl domovino Vile?
Kdo pove ti, kakšna je dežela,
kamor vabi te skrivnost sumljiva?
Kdo pojasni ti namene tajne,
ki jim bodeš v tujem carstvu sluga?
Kakšna bode plača tvojim službam?
Moder bodi, vitez moj junaški,
z bistrim okom se ozri po svetu,
ne poslušaj bujne domišljije,
ne veruj besedam zapeljivim;
česar se z roko lahko dotakneš,
kar lahko z očesom jasno vidiš,
to naj te dvomečega prepriča.“

Ves osupel gleda vitez ženo;
kri mu vre in sili burno v glavo,
po životu mu drhtijo živci,
nagubanči se močno mu čelo,
komaj premaguje svojo jezo,
pa s srditim glasom odgovarja:
„Kdo te je poklical, čudna žena,
da zapiraš pot mi samolastno?
Kdaj sem vprašal te za svet in nauk?
Dete nisem, zdrava mi je glava;
kar nareka misli lastnih sodba,
izvršujem v prid si ali v škodo
in nikogar ne dolžim, ne tožim,
da bi kriv bil mojih neuspehov,
pa ne tarnam nad usodo hudo.
Moja volja, prosto porojena,
potokaze mi postavlja čvrste;
moj namen dejanj mi je gonitelj,
moji cilji le so mi vabilo.
Steza, ki je nisem sam izvolil,
naj se vije k elizejskim tratam,
v rajski vrt, v deželo zlatih pravljič,
moja noga le ne stopi nanjo.
Pregovarjanje zaman je tvoje;

sredstva nimaš, da mi pot preprečiš,
torej se umakni, da pojaham.“

„Mlad si, vitez,“ ga zavrne žena;
„še te greje vroča kri in urna,
še veruješ v neresnične bajke.
Toda ohladiš se še v življenju,
sladkih pravljič mi spoznaš veljavo
in pa ceno pravih, stvarnih ciljev.
Boljši kruh je kakor poezija,
ki ne prepodi gladu želodcu;
boljše vino, ki po grlu teče,
kakor goljufive fantazije.
Prazna pena, bratec, je svoboda,
ki ti jo ponuja zapeljivka;
težkih brig ne vzame ti svoboda,
bede, siromaštva te ne reši,
ne olajša ti skrbi morečih.
Kaj počneš s svobodo v hudih časih,
ko potreba te obišče nujna,
ko bolezen se zglesi nevarna,
ko zbude se želje mnogovrstne,
smrtno kal noseče od poroda,
hirajoče in umirajoče,
ker imaš samo — svobodo zanje?
Sužnost, vitez, taka je svoboda;
služiti ji moraš brez plačila,
žrtve drage ona pač zahteva,
in udanost večno, brezpogojno,
a ne zmeni se za tvoje žitje.
Drugo, lepšo jaz ti dajem srečo.
Moč neskončno ti polagam v roke,
pot odpiram ti v kraljestva bajna,
smele želje uresničim hitro.
Vitez moj, ime mi je Bogastvo!
Vsemogočna sem, nepremagljiva
in bogovom vseh rodov enaka.
Moj sveta je prestol, moje žezlo,
jaz v resnici vladam in kraljujem,
v moji volji je ljudi usoda.

Tajno v mojih nevidljivih rokah
zbirajo se niti tisočere;
moji prsti predejo predivo,
ki ga ljudstvo imenuje srečo;
blagoslova bujni vir odpiram,
komur hočem, kadar se mi ljubi;
kdor ne najde milosti pri meni,
nosi težko breme vseh prokletstev.
Kaj se obotavljaš, hrabri vitez?
Urno daj desnico mi junaško,
in zakladi se odpro pred nama
prebogati, slutnjam nedosežni,
kakor žar stoterih solnc bleščečih;
ti pa kar lahko posežeš vanje,
brez strahu, da se izprazni shramba.
Pravo solnce ljudskega življenja
ti zasveti v čudesni krasoti;
velik bodeš, silen in mogočen,
spoštovan, veljaven in uzvišen
s pomočjo Zlata čarovne sile.
Vse pribavi ti Zlato rumeno,
vseh težav in vseh skrbi te reši,
trudapolno ti prihrani delo,
pota ti odpre po celem svetu,
dvigne te v višave nedostopne,
podari ti ključ za vsaka vrata,
po deželah se ozri kjerkoli!
Neštevilno ljudstvo obožuje
moje veličanstvo na kolenih;
cela širna zemlja velik hram je,
a posvečen mojemu božanstvu,
k meni sili vse in vse peha se,
da obleke moje se dotakne,
v mojih da nebes kraljestvo vstopi.
Toda moja milost je izbirčna,
moja volja je ljudem uganka.
Tebi, glej, ponujam vso dobroto,
v raj te vabim, srečo ti namenjam.
Bodi moj in tvoje bo gospostvo,
vse dosežeš, kar se sanja željam.

Vsako delo bode ti služilo,
 tvoje bodo neštetilne roke,
 večna žetev bode ti življenje.
 Hrepeniš li tajno po lepoti?
 Glej, umetnost ustvarja vdano zate.
 Mika li te učenost globoka?
 Glav stotero se uči za tebe.
 Mar po sladki koprnish ljubezni?
 Vse slasti pribavi ti bogastvo,
 vse užitke si lahko izbiraš,
 ako moje ti zlato pomaga — —“

„Dosti! Dosti!“ zdaj zakliče vitez;
 „jeza moja se budi mogočno,
 izpred vida hitro mi izgini,
 da te ne poženem s pasjim bičem,
 da te ne kaznujem po zaslugi.
 Zapeljivka! Zvodnica! Vlačuga!
 Strup preliiva se ti po besedah,
 hudobija tvoj poklic je grdi,
 ničemurnost te je porodila,
 hudodelstvo pa te je splodilo
 na sramotni postelji pohote.
 Laž, sleparka je ime ti pravo!
 Laž na licu ti je sveže cvetje,
 laž zlato v laseh nepristno bujnih,
 laž oblike tvojega telesa;
 na obrazu mastno lepotilo,
 na jeziku gladkem med zvijače,
 lišp, mazilo, barve in dišave —
 taka si, potrta, smešna spaka!
 Duše nimaš, truplo je strohnjeno,
 v kup pepela bedna se sesuješ,
 kakor dim se razkadi ti slava,
 ako le spozna ničevost tvojo
 človek zapeljan, časteč malike.
 Jaz sem svoj! Po svoji lastni moči
 se povzdignem, osvojim življenje;
 tebe, domišljavka, pa preziram,
 v prahu pred teboj plazeča bitja,

ki so izgubila dostojanstva
lastnega zavednost, pomilujem,
a prevzetnost tvojo zaničujem.
Prosto pot! Izgini brez slovesa!
Moj konjiček, pohitiva k cilju!" — —

Ali se je pogreznila v zemljo,
ali se je razpršila v zraku,
ali so odnesli jo duhovi
čarovniški v njeno tuje carstvo?
Kam, kako in kdaj je odprhnila? . . .
Na ovinku cestnem ni postave,
v zraku ni dišav opojno motnih,
brez sledu izginila je žena;
vitez Ivan jaha kakor strela,
umni konj razume gospodarja,
nič ostrog in vajeti ni treba.

(Dalje prihodnjič.)

Ivonne.

Umrla ti na licih je pomlad,
zvenel na ustnih ti je maj cvetoči,
Bog je ugasnil v duše tvoje noči,
kes črni ti je v gluhih urah svat.

Pohotni demon skrunjenih naslad
obdal oči je z bridkimi obroči,
v znamenje, da nikdar zapah ne počí
do sinjih dni in do brezkončnih nad.

Kak pač spomin ti zdajci zažarel je?
Nad kom čez lice ta posmeh beži,
za kom ta vzdih iz prsi prihropel je?

O, vem, da njega spet proklela si,
čigar po zvezdah hrepeneče želje
so prvič legle v mlado krilo ti!

Vladimir Levstik.

Vitez Ivan.

III.

Po eterju se kvišku dviga solnce,
 ogreva zrak in pije svežo roso,
 odpira zadnje dremajoče cvetke
 in krajša sence gorskih velikanov.
 Enakomerno napreduje dan;
 svetloba se razliva vseokrog
 in krepko barva nežnomedlo lice
 prirode, željne zdrave, jasne luči.
 Mogočno dihajo življenja pljuča,
 srce vesoljstva pa utriplje mirno,
 ko da je v njem svetovja večna ura.
 Pri nevidljivem stroju tam stoji
 gibanja tajni nespočeti Zakon,
 vrti kolesa v enomernem taktu
 in ravnodušno razpošilja sile
 po nevidljivih žicah v vso neskončnost,
 da nikdar ne zastane veleigra
 porajanja, rasti, življenja, smrti,
 da se nikoli ne ustavi boj,
 da ne okameni noben prizor,
 da se nikoli ne pretrga delo.
 Svetloba in tema se menjata,
 večerni se otožni mrak razširja
 zdaj tukaj, tam na drugem koncu pa
 raztresa mlada zarja svoje rože
 po gorah, po oblakih in po morju.
 Z zenita pada dneva žgoči žar
 na težko dihajočo suho zemljo,
 na drugi strani polnoč najčrnejša
 zagrinja svet s skrivnostnim pajčolanom;
 v tem hipu nasmehlja se drugim krajem
 s srebrnim smeškom ljubezniva luna,
 če pohitiš, pa se še poslove
 bledeče zvezde pred prihodom solnca.
 Veselje, žalost, sreča in nesreča,

odrekanje in strastno hrepenenje,
 poraz in zmaga, slavlje in obup,
 vse meša se v stoterobarvni sliki
 in menja se in vedno izpreminja
 in sklada se v življenja simfonijo;
 vrše komedije se, tragedije,
 srca topé se blaženosti sladke,
 trpe neznosno bridke bolečine,
 a Zakon izvršuje svoje delo
 enako dan na dan ko v prvi uri . . .

Nešteta bitja lazijo po svetu
 po dveh, po štirih nogah in brez nog,
 a druga letajo po sinjem zraku,
 ta plavajo po rekah in po morju
 in ona rijejo po črni zemlji;
 med vsemi najponosnejši pa človek
 po zemlji hodi, nosi glavo kvišku
 pa gleda kakor kralj na druga bitja
 in na slabейše lastnega rodu,
 po vladi hrepeneč in po gospostvu;
 načrte snuje, z bojevitim umom
 poleta gor v višave strmoglave
 in ruje, brska, vrta, prekopava
 po globočinah temnih, kjer pokriva
 uganke stare zlobna, skopa noč.
 V teminah si postavlja svetle cilje
 in grebe pot do njih po trdih skalah,
 med trnjem, po puščavah, po močvirju;
 zapreke sitne rastejo iz tal,
 a preskakuje jih, izpodkopuje,
 razbija, prevrtava, premostuje
 z modrostjo, s trudom in potrpežljivo
 njegove neporazne volje jeklo.
 Uspehe zapisuje z zlatom v knjigo.
 Nesmrtni Zakon pa vrti kolesa,
 ne veseli ga zmage glasna slava,
 porazov groznih stok ga ne 'boli
 in vse gre dalje, dalje, brez prestanka
 v neskončnost svojo pot — njegovo pot.

V dolini drugi že je vitez Ivan.
Ko lahkokrile ptičice hite
pred njim, kažoče pot mu, jasne misli
in žive želje vročega srca.
Z oblačkom jadrnim tekmuje konj;
hitrost vetrov je v njem in sila stroja,
ki dela, pa se nikdar ne utruji;
dejal bi, da le plava nad zemljo,
kopito tal se skoro ne dotakne;
uzreš ga komaj, pa je že izginil
izpred oči, strmečih v prazno meglo.
Natančno svojo pot pozna žival,
ko da je jezdec ji povedal cilj,
a ona da je modro razumela.
Ostrog in šibe vitez nič ne rabi.
V daljavi sivi misli so njegove
in v budnih sanjah gleda že deželo,
vabečo ga s skrivnostno sladko silo.
V sijajnih barvah slika domišljija
neznani kraj, kjer čudež je vresničen,
kjer v živi gloriiji Svoboda biva.
V prelestnih sanj predstavi on živi;
oči njegove so uprte tja,
uho posluša glasbo fantazije,
razum pomaga vstvarjati prikazni,
iz želje in lepote porojene,
srcé pa bije in mu poskakuje,
čuteče sladko blaženo opojnost,
puhtečo iz kozarca izpolnitve.
Na jasnem nebu se dviguje solnce,
a toplih žarkov luč ne sveti njemu;
cvetic stobarvnih pisana preproga
pogrnjena ni njemu po dolini,
ušes mu ne doseže simfonija
po vzduhu plavajočih ptičjih pevk,
kazalo časa zanj se ne pomakne,
v trenutku se mu zлива večnost vsa
in v večnost se trenotek mu razteza.
A vendar misli v sanjah čudne misli
in slika v domišljiji čudne slike

in poleg radosti v nebo rastoče
v njegovi duši dviga se ponos.
A brez ljubezni, brez sovraštva vlada
v vesoljstva carstvu vekovečni Zakon . . .

Dolini tretji že se bliža vitez,
poldnevu že se bliža pridni dan.
Iz sanj se vitez hipoma zbudi,
ko se ustavi nevtrudljivi konj.
Začuden se ozre in pred seboj
opazi nepovabljeno prikazen,
ki z resnimi očmi ustavlja konja,
a blago vanj upira svoj pogled.
Ošabnemu bogastvu ni podobna;
teh trdih udov in obleke proste
ne kinča lišp in varavo mazilo,
a z ustnic ji ne teče sladki med.
Besed je njenih slog preprost, naraven,
a nekaj trdega zveni v tem glasu,
ko da ga spremljajo zamolklo, temno
kladiva težkega udarci v taktu.
In sikanje sopare, šum vodá,
koles železnih hrupno ropotanje
se sliši iz daljave venomer,
prav kakor da prinaša v svojih gubah
prikazen tuja vse glasove čudne.
Ves zrak okrog je hipoma napolnjen
z resnobe stroge težkim, gostim dihom.
Za sebe so doslej cvetele cvetke;
cvetenju bil je čas, pa so cvetele
v bogatih barvah in lepo je bilo.
Po skalah padal je šumeči slap
in biserju in čistim diamantom
podobne so bleščeče kapljice,
ki padajo od starodavnih časov,
ne vprašujoče nič zakaj, čemu!
In solnce greje, ker ima toploto,
in sije, ker je v njem velika luč.
Gozdov ponosni stari velikani
so rasli; zrak in zemlja in oblaki

so jim dajali hrane in moči.
 V nevihtah švigale so žarne strele,
 iz visočin je padal blagi dež,
 iz zemlje so izvirali potoki,
 valovje je plesalo in šumelo —
 tako je bilo, moralo je biti — —
 naenkrat pade čudna blede senca
 na zemljo in rodi povsod tesnobo.
 — Čemu je to? Kako posluži ono?
 Komu koristi? Kakšna je poraba?
 Ko žugajoč teman oblak, ki tlači
 z ogromno težo zraka željne prsi,
 pojavilo se je vprašanje sitno
 ter je zatrlo hipoma brezbržnost,
 veselja in poguma blago mater.
 Prikazen tuja pa nagovori
 prijazno viteza in pravi mirno:
 „Trenotek le postoj, junak moj mladi!
 Ta hip ti ni zamuda. Saj stoji
 sedaj na svetu vse, ko jaz stojim.
 Brez mene ni nikjer, nikdar gibanja.
 Poznaš me po imenu: Delo sem.
 Potreba brezobzirna mi je mati,
 stremljenje Živega je oče moj.
 Češčenja nimam, krona me ne kinča,
 valovje hrepenenja se iz src
 človeških ne dviguje k mojim dvorom,
 zaničevanje pa me rado spremlja
 in često me zadene besna kletev.
 A brez škrlata in brez hermelina,
 brez meča in brez žezla, vendar vladam;
 največja je na svetu moja moč,
 najnужnejši človeštvu moj obstanek.

Baršuna, bagra, svile ni brez mene;
 vsakdanji kruh, nad glavo varna streha,
 vse, česar treba živemu človeku,
 kar olajšuje in krasi obstanek
 pa ga dviguje in oplemenjuje,
 je moje bujne setve zreli sad.

Jaz gibljem mišice nešteti rok,
 možgane v glavah čudežne priganjam;
 tako je velikanska moja moč,
 da v grob teman lahko izpremenim
 človeškega življenja cvetni vrt,
 da vse porušim, kar so tisočletja
 sezidala na nekdanji pusti zemlji,
 da pota vsa zaprem in z večnim ledom
 pokrijem kal in rast in vse zorenje.
 Ne ganem se in že uničim vse,
 ker vse je moje, vse je Dela plod.
 Tako je velikanska moja moč,
 da daje sama vse življenju v dar,
 brez česar ni človeškega življenja.
 Lahko pač izpoznaš veljavo mojo,
 preceniti mi ceno ni težko.
 Zato te vabim, preden jahaš dalje,
 da mi posvetiš svojo živo moč.
 Kjer hodim, tam uspeva plemenitost,
 a njej sledi krepost, lepota, blagor.
 Bodočnosti pripravljam varna tla —
 kje najdeš lepši cilj pod jasnim solncem?
 Poklic je vzvišen, ki ti ga ponujam;
 premisli in razsodi, vitez moj,
 potem ukreni, kakor sam odločiš.“

Poslušal mirno vitez je besede,
 pri srcu mu je toplo in sladko,
 a v srcu plapola mu večni ogenj
 in pôlje žgoča strast mogočne želje.
 Gladko poteče mu iz ust odgovor:
 „Prikazen čudna ti, brezspolna, čuj me!
 Pred noge ti polagam spoštovanje,
 veljavo ti priznavam in te čislam,
 slediti ti ne more moja noga.
 Upiral sem pogled svoj v jasne zvezde,
 ko sem zaslišal klic Svobode svete,
 a tvoj korak po trdi hodi zemlji;
 tja k solncu plava moje kopnenje,
 ti s silno težo vse na tla pritiskaš;
 življenje brez verig in spon me mika —

tvoj sledbenik je suženj vse življenje.
 Zaničevanja se junak ne plaši,
 časti lahko si v boju pridobi,
 prezir ošabnih glav prezira sam,
 zaveden lastne cene in veljave;
 a suženjstvo sovraži kakor greh,
 pod jarem nikdar ne upogne glave,
 še rajši položi jo pod sekiro.
 Svobode svetle ne uživa delo;
 zapestnice so mu verige težke,
 po plečih šviga bič mu kakor konju,
 priklenjeno je čvrsto kakor pes,
 njegov ni čas, ne prosta pot po zemlji,
 svobodno niti kruha ne uživa,
 ki je le vaba v rokah gospodarja.
 Velika žalost mi preveva dušo,
 a jasen mi je cilj in moč njegova
 ima nad mojo željo vso oblast.
 Zapisano je v knjigi večnih časov,
 da mora biti moja volja taka.
 Zato zdravstvuj! Že čujem zopet klic,
 edini, ki mi sega v dno srca
 in mi hitreje goni kri po žilah.
 Občutki moji z vso močjo hotenja
 razpenjajo že zopet svoja krila;
 vse misli kakor reke, ki hité
 navzdol, nevzdržno, vedno proti morju,
 se zlivajo v edino, silno misel,
 mogočno mi prešinja celo bitje,
 preveva dušo in opaja glavo
 edina, zmagovalna, svetla misel,
 božansko krasna misel na Svobodo.
 Zdravstvuj! Zdravstvuj! Konjiček moj, naprej!“
 Iz globočin izvije vzdih se zemlji,
 odpre se v struji časa zopet jez,
 v vesoljstvu zopet oživi življenje,
 ko dvigne Delo doslej mirno roko.
 V dolino tretjo pa zavije vitez,
 z vetrovi spet tekmuje dobri konj.

(Dalje prihodnjič.)

Vitez Ivan.

IV.

Po navadi starodavni
 suče se pokojno zemlja;
 lica jasno stran odvrča
 neprenehoma od solnca,
 z drugo pa se bliža žarkom,
 da se vedno izmenjuje
 z mrakom luč, pa dan z nočjo.
 Nad dolinami je solnce
 prestopilo že vrhunec
 svoje stare zračne ceste,
 ki oči človeške vara.
 Že se vlegajo po zemlji
 vseokrog sanjave sence,
 pa naveščajo večerno
 mirno, blagodejno uro,
 ki pošilja že počasi
 hladno sapo po nižavah.
 Žarke barve po planinah
 že umikajo bledejšim
 in blaže se ostrę črte
 po grebenih in po sklonih,
 kakor da bi se sovraštvo,
 ki stvari različne loči,
 zdaj pod vtiskom rahlih čutov
 tajalo in pa mehčalo.
 Nad planinskimi vrhovi
 plavajo oblački beli
 kakor nežne cvetke zraka,
 ob katerih se ne dvigne
 niti v sanjah težka misel
 na grmenje in na strele.
 Vse je blago, milo, mehko,
 vse je polno koprnenja
 in nejasnih sladkih upov
 in čarobnolepih slutenj.

Že prihaja čez planine
 blaga sapica večera
 in pahlja v razgreta lica
 blagodejni dih hladila;
 sence rastejo čimdalje;
 bled, brez barve in sijaja
 stopa mesec iz skrovišča;
 po oblakih in vrhovih
 se posuje liki rože
 nežnokraskna živa zarja.
 Po zaklonjenih nižavah
 vlega se že mrak otožen.
 Rezkost strogega razuma
 se blaži in v srcih vstaja
 vseobjemajoče čuvstvo.
 Bliža se njegova ura.
 V logu se zglesi večerna
 blagoglasna pesem ptice,
 ki jo sklada nežno čuvstvo
 in nareka hrepenenje.
 Že jo poje zbor krilatic
 vsaka po navadi svoji
 in stotere melodije
 zlivajo se v skladno himno,
 polno mističnih akordov
 hrepenenja in slutenja,
 sladkotajnostnih akordov
 brezbesedne, pregloboče,
 v mraku sanjajoče sreče.
 In na krilih sladke pesmi,
 po mehkobnih valčkih zraka,
 v plašču mirnega somraka,
 v spremstvu milohladnih sapic
 splava iz višav vseмирskih
 in priveje dol v nižave
 čudodelna, tolažilna,
 krasna hči bogov: Ljubezen.

Vitez jaha kakor burja,
 misel mu hiti ko strela

čez daljave nedosežne
v čudežno deželo ciljev.
Z vsako mislijo je vitez
že v deželi zaželjeni
in z očesom domišljije
gleda jo tako razločno,
da bi vse lahko dotipal.
Iz daljave jo premešča
z vsemi čari vitezova
silna vera prav pred njega,
stvarni svet, ki ga obdaja,
pa je izpred te utvare
kakor redek dim izginil;
solnčne luči ne razloči
od somraka in od zarje;
mrtve zanj so vse lepote,
ki jih darežljivo siplje
po planinah in dolinah
blagega srca priroda.
Lepši nego vse krasote,
ki jih zemlji daje solnce,
vitezu je svet svobode,
svet njegove fantazije
in njegove srčne želje.

A naenkrat se zasveti
pred očmi mu luč bleščeča,
magična in blagokrasna,
da je niti zlato solnce,
niti blede nočni mesec
ne razlije po nižavah.
Svetla je, pa vendar mehka
in blaži jo nežna barva,
kakor da so raztopljene
v njej neštete žlahtne rože,
rdeče, bele in rumene.
Nehote ustavi konja
vitez Ivan, pa zagleda
pred seboj v svetlosti zarje
krasno, mlado, blago ženo,

ki smehljaje ga pozdravlja.
 Vitez gleda ves osupel
 rajsko dražestno prikazen.
 Vzpeti hoče se nevolja
 zbok zamude neugodne,
 ali v srčnih globočinah
 obtiči njegova jeza
 brez moči, in ko zamaknjen
 zdaj posluša govor žene,
 ki enak je rajski glasbi:

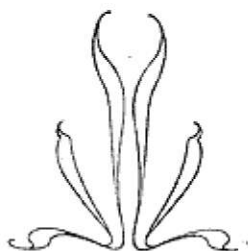
Oj vitez, vitez, kam hitiš,
 kaj brez oči tja v noč dreviš,
 preziraš lepi živi svet,
 teptaš brezsrečno nežni cvet,
 srce moriš, gorjé plodiš
 in vešče varave loviš.
 Postoj, postoj, oj vitez moj!
 Glej, raj odprt je pred teboj,
 glej, v raju rožice cvetó,
 da ne nagleda se oko,
 glej, tu vijolice dehté,
 dišave žlahtne v zrak puhté,
 škrjančki zjutraj žvrgolé,
 skrbi in brige prepode,
 po noči slavčki ti pojo,
 težave s srca vse jemljo,
 a če te žalost doleti,
 ljubezen ti jo oblaži.

Postoj, postoj, oj vitez moj!
 Dovolj je časa še nocoj.
 Nemično temni gozd stoji,
 svobodo Vila v njem goji
 in stal bo gozd do konca dni
 in Vila umrjoča ni.
 A preden dalje pohitiš,
 pomisli vsaj, kaj zapustiš,
 presodi, kaj tam pridobiš,
 a kaj li tukaj izgubiš.

Svoboda je prekrasna stvar,
veliko, vreden njen je dar,
visoke cene njena moč,
ki premaguje strah in noč.
A svet je velik in širok
in sinjega neba obok
razteza tja se, kjer ni mej,
in pestro je življenje, glej,
kjerkoli se po njem ozreš,
in pisan, kamorkoli greš,
odpira svet se pred teboj,
pokazujoč prikazni roj,
da ne nagledaš se nikdar;
in vedno mlad in vedno star,
vrteč se, uničuje svet,
iz ruševin pa stvarja spet.
A ti poznaš edini cilj,
edini smoter ti je mil,
edina misel vodi te
oko edino točko zre,
ki okrog nje se le vrti
in k njej peha se, k njej hiti
razgreta želja z vso močjo.

Življenja pestro plan z nočjo
zakriva misli tvoje strast;
lahko pa strast pripelje v past
in sreča, ki jo sanjajoč
uživaš, se lahko gredoč
izpremeni in le gorjé,
ostane, ki ne raztopé
ga v svojem morju vse solzé
in vzdihni vsi ne prepode.

(Dalje prihodnjič.)

Vitez Ivan.

(Dalje.)

Ój, vitez moj! Življenja dan
na širno, cvetno sije plan,
a na planjavi cvet noben
ni le za sebe usajen;
kraljevska roža lepa je,
ker tudi lilija cvete,
in mačeha in tulipan,
pa mak, marjetice in lan.
Iz teme dan se porodi,
brez dneva blage ni noči,
umakne letu se pomlad,
jesen pa dozoreva sad;
če zima potok zaledi,
ga Vesna zopet oprosti.
Neskončno, večno je vrvenje;
objemi vse — to je življenje!
A če želiš, če ne želiš,
življenju le ne ubežiš;
če niti Zakona tako
v predivo žitja ti tekó,
ne rešiš brige in težav
in bojev se in izkušnjav.
Da poživiš stotisoč dolgih let,
ne najdeš kraja, kjer bi amulet
bil skrit, ki bolečine vse ozdravi
in hudih ur nevarnost vso odpravi.
Če od tečaja do tečaja svet
prehodiš in preiščeš vsako sled,
nikdar ne najdeš čudesne doline,
ne splezaš na skrivnostni vrt planine,
ne stopi noga tvoja na morišče,
kjer raslo čarodejno bi zelišče,
ki srčne želje ti izpolni vse
in bajk kraljestvo duri ti odpre.

V nadlogah dnevnega življenja
ponuja pa se ti zdravilo,
ki neusmiljenost trpljenja
vsaj omehča z dobroto milo;
užitek vsak olajša ti,
približa ti brezgrešni raj
in vsako slast oplemeni
in v zimi ti pričara maj.
Srce imaš; odpri zapah,
da najde vanj Ljubezen pot,
ne bodi te Ljubezni strah,
pripravi zanjo skromen kot.“

Prav milo vitez zdaj pogleda
dekle, v razvnetosti goreče,
in žalostno mu glas trepeče,
ko odgovarja brez togote:

„Besede tvoje kakor med,
ki pridne ga čebelice
iz žlahtnih rož nabirajo,
srce in dušo ganejo;
s sladkostjo bi premagale,
ne da opazi, moško voljo
in omehčale trdo glavo,
če bi povelju ne sledila,
ki tako moč ima nad njo,
da mora njega slušati
vkljub svetli rajski radosti
in satanskim peklenskim grozam.
Oj, v globočinah moje duše
živi skrivnostno sladka slutnja
o blagih urah čiste sreče,
o bajni slasti živih pravljič,
o čarodejni čaši vina,
ki brez pijanosti opojnost
daruje duši in razumu,
da se v nebeške visočine
na eterskih perotih dvigne
človeško bitje kakor duh

in čudovito reši se
težine trupla in prahu.
Ljubezen, ki je ne poznam,
prečesto se je prikazala
v daljave zročemu pogledu
in hrepenenju neprespanih,
kot večnost dolgih nočnih ur.
Prihajala je v rožni megli,
oblita s srebrom mesečine,
trepetajoče zlate zvezde
so se svetile ji v laseh.
Prihajala je brez glasu,
podobna angelu, ki plava
po zraku kakor lahka ptica.
Samo s pogledom rajskomilim
srca se mi je doteknila,
a v prsih mi je zagorelo,
po žilah vse mi je zavrelo,
nepremagljivo kopnenje
prevzelo mi je celo bitje,
da nisem bil v trenutku več
očetov sin in materin.
Kar je čutila moja duša
v nebeškokrasnih čudnih sanjah,
beseda tvoja ne opiše;
preslaba je besede moč.
A vsemogoče je povelje,
ki moje volje pot ravna
in jeklo vliva v moje žile,
da morem tvojega vabila
mamljivi čar premagati.
Oj, kaj bi bilo brez svobode,
kar ti pretoplo mi ponujaš?
V ljubezni, krasni kakor roža
in sladki kakor rože med
in blagi kakor sveža rosa
pa mili kakor mlad cefir,
je vendarle strupena kaplja.
Le kaplja je, a vendar strup.
Kdor ljubi res, on ni svoboden,

ljubezni suženj on je zvest.
 Cvetoče morda so verige,
 dišeče spone, ki jih nosi,
 mej svoje volje ne opazi,
 ker mu ljubezen jemlje vid
 in z vidom strogo, bistro pamet.
 Svoboda pa je moj namen,
 sovražno mi je, kar jo krajša,
 umakniti se mora vse,
 kar me na poti k njej ovira.“

Močno Ljubezen zatrepeče.
 V njen glas se vmeša tiha žalost,
 bolesten je odgovor njen:

„Ljubezni nočeš brez svobode;
 na rokah čutiš že verige,
 ko slišiš govor o ljubezni
 in ne veruješ, da lahko
 soglaša dobro prva z drugo.
 A je li um tvoj že razmišljal,
 kaj je svoboda brez ljubezni?
 Odvrčati od tvojih ciljev
 te nočem in hotela nisem.
 Ponudila sem ti oporo
 za ceste po življenja krajih,
 blažilo mnogim bolečinam,
 mazilo za skeleče rane
 in pozabilo za spomine,
 ki škodoželjni spremljajo
 v obup življenje brez počitka.
 V ponudbi moji ni slepila,
 ne obljubujem ti nebes,
 ne precenjujem ti darila
 po nepoštenega sejmarja
 zaglušno bobnajočih vzorih.
 Ponosno ti zahtevaš vse.
 Bogat ljubezni je zaklad,
 velika je ljubezni moč;
 a vseh bogastev, vseh moči
 svetov brezmejnih ne obsega.

Pojahaj! Išči svetli cilj,
 ki ga ljubezen ne pozna.
 Brez hudovanja se umikam,
 le srčna žalost mi sledi.“ — — —

Očesa tren — in vse izgine.
 V večerni mrak zre vitez Ivan;
 začuden išče mu pogled
 prikazen živo, njeno sled,
 a v nočnem mraku ni ničesar
 ko drobne zvezde in tema
 in blede lune ozki ščip,
 ki gozdov in planin črnino
 s slabotnim svetlom ublažuje.
 Hladan čez plan skrivnosten veter,
 kramljaje tiho, popihuje;
 iz loga hip ter hip glasi
 samotnega se slavčka pesem,
 metulji nočni letajo
 po mesečini semtertja,
 hladan puhti iz zemlje dih,
 a vseokoli po planjavi
 uspavajoč pokoj se vlega.
 Prikazni ni in ni sledu.
 Mar bila je samo utvara?
 Mar sanje? Čudno žive sanje?
 Prikazni ni — samo trenotek
 nejasno slišiš iz daljave
 otožen, neizvesten glas,
 ko da je tam nekdo zaplakal.
 Trenotek le — in zopet mir.
 Trenotek le — minulo je.
 Po medlo osvetljeni cesti
 že jaha vitez brez skrbi
 in spet hité vse misli tja,
 kjer vseh željá mu cilj blešči.

(Dalje prihodnjič.)

Vitez Ivan.

(Dalje.)

Noč kraljuje.

Noč do skrajnih mej obzorja,
noč popolna.

Dan je daleč, daleč;
niti slabega odseva
ni zapustil v hladnem carstvu,
kjer njegovo je sijalo
nekdaj zlato solnce,
ki sedaj se sveti tujcem
tam nekje na drugi strani,
daleč — daleč —

Srepo gleda noč v dolino,
kjer se razlivala luč je
živa, jasna in vesela.

S saboj vzel miline svoje
dan je za vrhove strme
in za nepregledno morje,
noč pa trosi svoja čuda
zdaj po svojem svetu.

S temno roko si je zemljo
vso izpremenila.

Drugo je sedaj gorovje,
do neba grozé štrleče,
liki bajni velikani

iz polglasnih mračnih pravljic,
liki čudežne pošasti
v temnih, dolgih rjuhah.

Druga je sedaj dolina,
ki iz nje kipe temine,
liki črni morski vali
se na dnu prelivajoče
in navzgor šumeče pene,
pa strahove brez obrisov
in teles porajajoče.

Druga širna je planjava,

nego bila je po dnevi,
 ko na njej je valovalo
 tukaj bujno zlato klasje,
 tamkaj pa visoka trava,
 ko so mešale med žito
 se modrice, slak in mak,
 ko po trati je posuta
 bila materina duša,
 kozja brada, kosmatinec,
 kukavica, bobkovina,
 pa je vsaka cvetka zase
 prosto rasla in cvetela.
 Njive, travniki, grmičje —
 eno vse ima obliko,
 v nedogledni, nerazločni
 enoličnosti izgine
 vsaka lastnost in posebnost,
 in razlike, pestre slike,
 jasne, žive in prijazne
 s svojo težko, temno roko
 vse izbrisala je noč.
 Drugo je srce človeško,
 v dnevni jasnosti ponosno,
 mirno, močno in pogumno,
 v temni uri vešč in čukov
 pa drhteče in boječe,
 senc nedolžnih se plašeče.

Gori na nebeškem stropu
 zvezdice migljajo drobne
 in blaže temó v nižavi.
 Ali solnca ni na nebu . . .
 Medlobleda nočnih lučic
 brez toplote je svetlost;
 le slaboten svit se ziblje
 nad široko krajino,
 jasnost pa se ne približa,
 in oko, ki nesigurno
 blodi po megleni dalji,
 in uho, ki ne razloči

tajnostnih glasov in šumov,
 ne ohrabri plašne duše,
 stiskane, trepetajoče,
 hudobije moč sluteče
 in v prikazni domišljije
 v slepem strahu verujoče.
 Druga duša je po noči,
 kadar tožne votle jeke
 iz gozdov odmevajo
 in po vlažnohladnem zraku
 bolni vzdih plavajo.
 Toda volja? . . . Strah je prazen,
 vse v naravi je naravno,
 tudi v noči vlada Zakon
 nesklonljivi. Vse je jasno,
 tudi kar tema pokriva . . .
 V duši nasmehlja se nekaj,
 dražestno noči bajilo
 razodene tolažilno
 se doslej boječi duši.

Noč ima lepote svoje;
 divji hrup in šum vrvenja
 in pehanje tekmovalcev
 v dnevnem boju za življenje,
 za obstoj in pridobitve
 je pregnan in pokoj vlada.
 S solnčno jasnostjo izgine
 ostri žar, bleščoba rezka
 in utrujenih oči se
 mir dotakne z mehko roko.
 Iz somraka splava tiho
 na površje čudovita
 nočna cvetka, fantazija,
 čarodejno tolažeča
 bolne duše, trudna srca
 in odpirajoča misli
 svet krasote in skrivnosti.
 V najpopolnejši lepoti
 se razvija cvet ji bajni,

kadar zvezdice žarijo,
kadar spe vse trezne sodbe,
kadar zaodene zemljo
mir z nevidnim pajčolanom,
pa v temini in v tišini
oživijo tajnosti.
Speče duše zibljejo se
v sanjah, budnim pa odpira
svet se časov, svet prečuden,
poln krasote nenavadne,
svet odsev in barv neznanih,
svetlost senc in temnih luči
in dišav mamljivih, močnih,
ki iz njih puhti opojnost
sladka, mehka, vspavajoča . . .
Svet vsakdanji se raztaja.
Pravljice žive in bajke
čudežno življenje,
kakor sence starih, davnih
pokopanih časov,
kakor slutnja nerojenih,
v krilu pozne dobe spečih,
zagonetnih dni.
Rešeno oko je rezke luči,
neusmiljene bleščobe solnca;
blaga noč poraja čudno misel:
Dnevi so lažnive sanje,
zdaj prijetne, zdaj okrutno težke;
v luči, ki bogato se razliva
vseokrog, utaplja se resnica,
v mehko blagi lunini svetlobi
splava zopet na površje;
kdor je išče, zvaja ga po dnevi,
a približa rada se po noči
z vsemi svojimi skrivnostmi,
ker resnica je skrivnost največja . . .

Po dolini tihi plava noč;
tukaj rajajo strahovi beli,
tam se dvigajo lepote mračne.

Vitez Ivan jaha dalje, dalje . . .
dan in noč sta mu povsem enaka.
Ne živi mu duša ne na dnevnem,
ne na nočnem svetu, nego daleč,
daleč v nedosežnih krajih,
kamor hrepenenja lahke,
neobrezane peroti
nosijo mu pomislivost;
tam mu predočuje želja
svet popolnosti in slave,
izpolnitve in pa preporoda.
Jaha vitez Ivan po dolini
urno kakor plava jasna luna
med meglenimi oblaki.
Prepočasna zdi se ostra ježa
njemu, ki bi rad z brzino
bliskovite iskre in svetlobe
čas preskočil in daljavo
pa dosegel v hipu cilj bleščeči.
A naenkrat konj stoji.
V kamen, bi dejal, je spremenjen.
Tam, kjer se dolina že razširja,
bližajoča se odprti plani,
ki se razprostira tja do gozda
temnega, v skrivnost odetega, —
sredi ceste, medlo osvetljene,
dviga spomenik se zagoneten.
To je na konjiču vitez Ivan.
Poučila ga je že izkušnja,
da ga zadržuje spet zapreka,
ki jo slednjič vendarle preskoči,
ki jo preskočiti vendar mora.
Žal mu je trenutkov dragocenih,
ki naj izgubi jih brez koristi,
kakor trikrat že na dolgi poti.
Izpodbosti hoče vitez konja,
izpodbosti hoče — toda čudno —
noga se ne gane, da z ostrogo
spodbudila bi žival poslušno,
kakor da se jih je čarobija

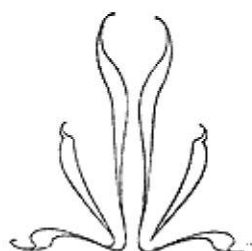
doteknila z nevidljivo roko
 in ju v trden bron izpremenila :
 nepremično k zemlji prikovana
 tu stojita konj in vitez Ivan.
 Resnih lic stoji pred njima žena.
 In resnoba plava po temini
 in preliva se po mesečini,
 dviga tiho k nočnemu se nebu,
 pada kakor rosica na zemljo ;
 leze v sanje spečega človeštva —
 cela noč pretvarja se v resnobo.
 In resnoba vlega se nevzdržno
 z rahlo silo v vitezovo dušo
 ter se mirno širi od temena
 po telesu celem, po vseh udih,
 pa napolni kmalu vse možgane
 in po živcih se raztegne dalje,
 da se ne ubrani sluh, ne pogled,
 ne srce resnobe veličajne.

Resno gleda žena — brez strogosti,
 ki obuja strah in tlači dušo.
 Gubast plašč pokriva njene ude,
 le odete, ne hinavsko skrite ;
 gosti padajo lasje po plašču,
 pod visokim, gladkim čelom sveti
 dvoje se oči v pokojni luči.
 Tja v molčečo noč pa se razliva
 od temena njenega svetloba,
 lahna kakor dih na zimskem mrazu.
 Vse opaža vitez z bistrim okom ;
 a površno gleda vse pojave,
 ki se ne vsiljujejo pogledu.
 Vidi vitez plašč, lase, oči,
 a neznana mu ostane barva,
 važna se mu ne zazdi oblika.
 Nekaj tajnega mu sili v dušo,
 živo vstaja tam pričakovanje,
 mučno čuti vso svetost trenutka.
 V temnem gozdu zaskovika sova,

izpregovori zdaj tuja žena :
 „V starih časih, v bajkah še živečih,
 ko počivalo svetov je žezlo
 še v rokah božanstev domišljije,
 rade so prihajale k zibelki
 deteta, stopivšega v življenje,
 Rojenice s svojimi darovi.
 Dostikrat so bile radodarne
 in prinesle često so bogastva :
 zdravje, radost, moč, krepost, lepoto,
 pa zaklade zlate in srebrne,
 in zagovore in blagoslove.
 Dete je sprejelo, kar so dale,
 in doseglo mnogokrat je srečo,
 smrtnikom namenjeno le skopo ;
 bila pa je sreča tuje volje,
 dar, ki ni si ga izbral sprejemnik,
 nego so ga same določile
 Rojenice in pa Sojenice.
 Vitez Ivan! Lepša je usoda
 srečala na poti te življenja ;
 sam lahko izbereš si darilo,
 v kolovrat posežeš z lastno voljo,
 čvrsto primeš, kar najviše ceniš,
 pa si sam določiš smer življenja.
 Blagor ti, izvoljeni edinec,
 izmed neprešteti množic ljudstva
 blagoslovljen, da na cest razkrižju,
 kjer navadno se razgrne megla,
 v daljo vidiš poti raznotere.
 Zakon sam ponuja ti izjemo.
 Kako solnce, peska zadnje zrno,
 silni mamut in mikrob najmanjši,
 nežno cvetje in ponosno hrastje,
 vse dobilo je lastnosti svoje,
 razne sile in slabosti razne,
 vse postavljeno na pot je trdo
 in vrti se, dviga se in pada,
 kakor mora, kakor hoče Zakon.
 Tudi človek, bogatin, ubožec,

skromni hlapec in vladar ponosni,
 hudodelec in svetnik pobožni
 je v brezmejnosti samo številka;
 v mnogotere jo postavljaš vrste,
 tukaj jo prišteješ, tam odšteješ,
 z drugimi lahko jo pomnožuješ,
 razdeljuješ in ostanke steješ,
 ki ne moreš je izpremeniti.
 V vseh računih ž njo lahko dosežeš,
 kar doseči moraš, ne kar hočeš.
 Človek je lahko junak neustrašen
 ali pa slaboten strahopetnež;
 temu je lepota vse na svetu,
 drugi, zanjo slep, lovi dobičke;
 dočim eden z umom vse preorje,
 nosi drugi kar srcé na dlani.
 Kakor barvo las, oči in kože,
 je sprejel moči in pa slabosti
 in lastnosti duše raznovrstne
 po neznani tajni, tuji volji.
 Tebi pa priklanja se usoda,
 tvojo voljo Zakon sam poziva,
 naj izvoli, kar ji je ugodno.
 Trikrat že zavrnil si ponudbo,
 a sedaj prinašam jaz darilo.
 Sprejmeš ga lahko, če ti ugaja,
 a odkloniš ga, če ga ne maraš.
 Tvoja volja sama naj odloči
 prosto, brez pritiska, brez nasilja.
 Moja je usluga nevsiljiva;
 da pokažem ti darilo svoje,
 preden še prestopiš zadnjo mejo,
 sem poslana tebi na sestanek.
 Ti pa sklepaj sam po svoji glavi!

(Dalje prihodnjič.)

Vitez Ivan.

(Dalje.)

Rad bi vitez Ivan kar pojahal,
rad bi hitro poravnal zamudo.
Ali kakor da mu je skrivnostno,
silno, nenaslučeno božanstvo
vzelo vsako živo moč iz udov
in iz zdravih mišic vse gibanje,
mora stati, prikovan na mestu.
Tuja žena pa povzame zopet:
„Tista moč, ki je poslala mene,
sili tudi tebe, da poslušáš;
višje te oblasti se ne otmeš.
Ali čar deluje le začasno;
ko doslišiš moje poročilo,
se povrne tvojemu telesu
mlada gibčnost in okretnost prožna,
um pa ti dobi prostost razsodbe.
Iz stoterih se prvin sestavlja,
čemur pravite ljudje življenje;
neštevilni viri so občutkov,
misli, dejstev, sanj in pa dogodkov;
pred željami se razširja polje
nepregledno, pisano in bujno;
neobsežna množica je prilik,
ki rodé lepoto in ugodnost,
po kateri rad posega človek.
Ali v moji shrambi ni okraskov,
ki blaže in zaljšajo življenje;
kar potreba hoče, nosim v krilu.
Radodarno te in prebogato,
če želiš, obsujem s svojim blagom,
ki je dragoceno kakor žito
in v potoku čista pitna voda.
Lep pogled je na cvetice žlahtne;
pusto bilo bi brez njih življenje,
cenim jih in ljubim jih od srca.

A brez kruha višjih ni užitkov;
prva je pšenica, druga roža.
Jaz prinašam tebi dar potrebe;
neskaljeno ti modrost ponujam,
da te vodi po stezah življenja,
kakor zvezda severna mornarja,
da prežene glad iz tvoje duše,
da postreže ti z napitkom svežim,
kadar te pograbi in razbeli
kri ti koprnjenja suha žeja.
Reši te modrost morečih dvomov,
temelje postavi tvojim stavbam,
čez deroče reke, čez prepade
vstvari ti mostove zanesljive,
po strminah vrtočglavih varno
te povede do sigurnih ciljev.
Od brezumnih potov te odvrne,
nemogočnost ti razkrije vsako,
trud in znoj, ki ne prinese ploda,
ti prihrani, da ostane moč ti
neprikrajsana za pravo delo.
Tečen in potreben kruh življenja
je modrost; koristi vir je ona.
Lestve ona ti postavlja sloke
in ustvarja močne ti peroti,
da povzpneš lahko se in povzneseš
iz nevednosti nižav močvirnih.
Večnokrasnim zvezdam te približa,
po vsemirju ti napravi pota,
izpred sivih, davnih dni razgrne
ti zaveso gosto, neprozirno
in razkrije ti grobove stare.
Nad modrostjo ni v življenju cene,
ona oskrbuje duhu hrano
daje moč mu, varuje ga zlega;
neizčrpni njeni so zakladi —
slabe cene je brez nje življenje.
Vsak užitek pa je dvakrat slajši,
vse lepote lepše so in večje
njemu, ki dosegel prej modrost je.

Pojdi z mano, vitez, in posezi
 krepko po darilu plemenitem!
 Mladi um napolni si z modrostjo,
 vsaka pot ti je potem odprta,
 na razkrižjih pa ti svetovalka
 pravo smer pokaže zanesljiva
 in te spremlja po težavnih potih.“

Kakor blag akord so razdonele
 resnomehke ženine besede.
 Z vitezovih prsi je sprhnila
 teža, ki je prej na njih ležala,
 zopet se mu je razvezal jezik,
 pa je ženi odgovoril gladko:

„Koprnel je duh moj po modrosti,
 strastno je iskal jo po daljavah,
 zdvojen je prebredel vse nižave,
 skušal se je dvigniti v višave,
 letal je obupan po vsemirju,
 ker so ga gonile zagonetke,
 v sanjah in po dnevi ga moreče.
 A zaman je čakalo vprašanje
 hrepeneče na odgovor jasen.
 V daljnem kotu se mi je režala
 kakor divja zver pijana blaznost
 in obhajal mi je grozen strah možgane.
 Kje si bila v tistih težkih časih?
 Kot rešiteljico iz nadloge,
 iz uničujočega trpljenja,
 iz duševnih muk in srčne bede
 bi te bil takrat pozdravil srečen.
 Vladal molk je — kdove kje si bila,
 ko je klicala te moja duša,
 ki pretakala solze je bridke.
 A zglasila se je bela Vila,
 pesem o svobodi je zapela,
 izjasnilo se je vse mi v hipu:
 Oj, svoboda je modrost najvišja,
 v njej je sreča, v njej je izpolnitev,
 v njej življenje in vseh blagrov blagor.“

Brez svobode ni modrosti prave,
 a s svobodo vse je dosegljivo,
 kajti ž njo se druží moč junaška.
 Kje je srčnost levova v jetništvu,
 kje ponos, kraljevsko dostojanstvo?
 On, ki bil je gospodar v puščavi,
 ki mu moč napenjala je žile
 in oči so mu metale strele
 in je glas grmel mu čez planjavo,
 da je tresel zrak se od rjojenja
 in je strah prevzemal živa bitja,
 on, nekđaj občudovanja vreden,
 zdaj je mlahav maček, brez poguma,
 len, ohlapen, lastne slike spaka.
 Moder svēt bi mu lahko povedal,
 da je še močnejši od strežaja,
 ki kroti ga kakor čarodejnik,
 in da bi lehkó pobil ga v hipu.
 Ali v sužnju je modrost zaspala
 kakor volja, prožnost, moč in srčnost.
 Brez svobode je modrost brez cene;
 slednjič nadomesti vse svoboda.“

Iz zamišljenosti spet globoke
 strgne zdaj se žena in zavrne:
 „Brez modrosti, vitez moj, modruješ,
 pa seveda globočin ne vidiš
 ter se motiš, ker površje vara.
 Kdor ima svobodo, jo ohrani
 laže, ako mu modrost pomaga;
 prej jo pač doseže, kdor je nima,
 če izkuje mu modrost orožje.
 Toda — jahaj! Moje je poslanstvo
 brezuspešno, ker zavračal bode
 um tvoj trdovratno vse razloge,
 ki ne laskajo njegovim nadam.
 Taka pač narava je človeška —
 ti ravnaš po njenih se pravilih . . .“
 Pravi, pa izgine v nočni megli.
 Vitezu zazdi se, ko da mora

glasno jo poklicati iz teme;
 nekaj mu zavrti po možganih,
 nekaj ga zabode izpod srca,
 hipno se pojavi misel v glavi,
 da je morda le ga zapustila
 zdaj prijateljica dobra, zvesta —
 da jo je izgubil za vse čase.
 Pride tužna misel pa odprhne.
 Kajti že mu zašumi v ušesih
 znana pesem, pesem bele Vile,
 čarov polna pesem o Svobodi,
 pesem, ki prežene vsako tugo,
 ki naveže nase vsako misel
 in mogočno dvigne koprnenje.
 Vitez spet zasliši znano pesem —
 ki mu zakipi, lahko je njemu
 pri tej priči v srcu, v glavi, v udih
 in že dirja bliskom proti gozdu
 iz temine nočne v prvo zarjo.

(Dalje prihodnjič.)

Vampir.

„Nocoj, nocoj, te srce moje kliče!“
 Zaklical komaj sem, in črn vampir
 priprfotal je k meni: „Ves večer
 po grobih gnile sem sesál mrliča,
 zdaj bom sesál pa tvojo mlado kri!“
 In v strahu videl tvoje sem oči,
 in sikajoče kače tvojih las
 so v hipu vsule se čez moj obraz.
 In z vsemi kačami se v mé vsesál je
 in od krvi pijan se mi režál je:
 „Ko ti o njej presanjaš vse noči,
 se njeno srce z drugim veseli!“
 In celo noč, do vzhoda zore blede,
 je šepetal peklenske te besede.

A. Gradnik.

Vitez Ivan.

(Dalje.)

VI.

Na nebu so vzcvetele mlade rože,
tu nežnoblede, tamkaj temnordeče
in vmes rumene kakor žlahtne teje.
Gostó posut je ž njimi ves obok.
In zdi se ti, ko da bi iz višav
se spuščale dišave plemenite.
In čiste svežosti je poln ves zrak.
Iz spanja sladkega se zbuja zemlja,
polagoma — polagoma umika
se jutru noč in sivi mrak blede
in luč prihaja lahno, kakor plašno;
najprvo zablešče plamteče kaplje
v omračju gostem kakor pozne vešče,
a kmalu že je kakor dež ognjen;
naenkrat se razlije svetlo morje
po nebu; v zadnje kote zleze noč,
in ko se vzpne žareča solnčna obla
tam izza hribov v večno mladem krasu,
izgine zadnji mrak v skroviščih tajnih.

Po takem jutru jaha vitez Ivan
čez bujno plan, ki širi se pred gozdom.
Tam notri cilj je; tam prebiva Vila,
tam zaželjene je svobode dom.
Ves pestri svet objema beli dan.
Nad goro in dolino, nad planjavo
smehlja se jasna bitjem vsem svetloba.
A tajni gozd povit v temo je gosto.
In proti temi jaha vitez Ivan,
ko da bi jahal v najsvetlejši raj.
Ljudje, ki davno bivajo v tem kraju,
se izogibajo nadaleč gozdu
in resno trdijo, da je začaran,

da straši v njem in da stanuje tam
duhov hudobnih škodoželjna četa.
Nevarno stopiti je tja človeku.
Povrnili ni iz gozda se nikoli,
če vanj zašel je po naključju človek.
Povesti strašne znajo prebivalci
o temnih grozah, ki se tam gode.
Pastirji, ki so, čuvajoči čedo,
približali se včasih čudni hosti,
so slišali iz nje glasove grozne,
da so ježili se jim lasje
in jih obhajala je mrzla zona,
pa so bežali kakor pred peklenščkom.
Rjojenje, tuljenje pa hripav smeh,
vmes sikanje ko od stoterih kač
navadno je jemalo sluh ušesom,
a v duše zganjalo pošasten strah.
A včasih zopet slišati je bilo
prečudno rezgetanje divjih konj
in biča pretresljivo žvižganje
in pokanje polomljenih dreves.
Tedaj — dejali so ljudje — se vozi
po gozdu s spremstvom hudi duh
v razbeljenih vozovih, ki s krvjo
so s rdečo poškopljani vsepočez.
A kadar dan je jasen, zadoni
iz gozda semtertja milobna pesem,
ki bi ob njej se raztopila duša.
Gorje človeku pa, ki ga premami
Hudobci, nanj prežeči, ga vlove,
divjaško ga raztrgajo na kose,
a z udi se igrajo kakor z žogo.
Mogoče razmesari ga zverjad,
ki mrgoli je ves prestrašni gozd.
Strupeni dihi vstajajo iz tal;
če človek, s sladko pesmijo začaran,
napolni svoja pljuča z gozdnim zrakom,
ga vjame omedlevica prijetna,
potem zaspi in čudovite sanje
zarajajo pred oslabele dušo,

ki dobrega ne loči več od zlega;
omamljen se poda razkošju greha,
tedaj pa pride vrag s krdelom črnim,
in izgubljen za čas je in za večnost . . .

In vsako novo leto rodi
povesti nove o pošastnem gozdu.
A vitez Ivan ne pozna nobene
in ne verjame bajk o zlih duhovih
in ne tesnobnih pravljic o strahovih.
Sladko bi pripovedniku smejal se
in norce bril iz njega bi povrh,
če sam verjel bi, kar mu je nabajal.

Brezskrbno jaha vitez po planjavi
in bliže, bliže gozd se prikazuje.
Edina jezdeca navdaja misel,
da bliža cilj se, da uzre Svobodo
in da doseže zaželjeno srečo.
In jaha — jaha, — kakor se je peljal
v davnini sveti Ilija v nebesa.

Ob poti gre po meji mlado dekle
pa nese sočno deteljo za zajce,
ki jo na polju zgodaj je našla.
Vsa v čudu se zagleda v jezdeca.
„Kam jahaš, oj gospod, tako brez steze?“
ga vpraša plašno; a ko jaha dalje,
ne da bi v naglici ji odgovoril,
zakliče s presunljivim glasom groze:
„Ne v gozd! Ne v gozd! Gospod, nikar v pogubo!
Iz gozda se ne vrne živa duša! . . .“

Besede zadnje že raznaša veter,
a vitez jezdi dalje — jezdi — jezdi —
Tedaj spopade grozen strah dekle,
tla pod nogami se zazde ji vroča,
in kakor da je vrag ji za petami,
zbeži čez drn in strn v domačo vas,
tam pa pripoveduje vsa drhteča,

da videla je živega hudiča,
 ki je vihral ko huda ura v gozd,
 tako da švigal plamen je pred njim,
 za njim pa se je vseokrog kadilo
 in izpod urnih podkev konjevih
 so se kresale brez prestanka iskre,
 velike najmanj kakor debel oreh.
 Sosedje, znanci, sorodniki v vasi,
 ki poslušali so razburjeno
 dekletovo povest z napeto pažnjo,
 so kar strmeli pa se križali
 in marsikdo izmolil je tedaj
 natihoma molitvico pobožno.
 „Izprijen svet je,“ pravili so starci;
 „ob belem dnevi hodi vrag po zemlji,
 tako razsaja dandanašnji greh.
 Da, tega kriva grešna je mladina.
 Obvarujte nas zlega vsi svetniki!“
 Mladina pa je ugovarjala:
 „Nič boljši niste bili v mladih časih;
 še več ste pač grešili kakor mi,
 a zdaj nam ne privoščite veselja,
 zavirate zabavo nam najmanjšo,
 ker so za ples kosti vam preokorne.
 Če hodi res peklenšček med ljudi,
 so to zakrivili le vaši grehi.“
 In pravdajo se dolgo, kdo je kriv,
 na koncu se še najbolj vroča kri
 razvname, da zaključi stvar pretep.

(Dalje prihodnjič.)

Bil je pomladni čas.

Bil je pomladni čas,
 bile pomladne noči,
 lepše kakor zvezde
 sijale so tvoje oči.

Prišlo je od bogvekod
 in šlo je bogvekam —
 Kot križ na skalnatem vrhu
 sem jaz v življenju sam.

Milan Pugelj.

Vitez Ivan.

(Dalje.)

V tem dirja vitez dalje svojo pot.
 Dekletovih besed ni niti slišal,
 saj pije sluh njegov le pesem Vile
 in cilj samo miglja mu pred očmi.
 In bliže, bliže se primika gozdu.
 Še malo skokov, pa doseže rob —
 še skok, in prvo drevje — — Toda, grom!
 Ko blisk odskoči konj in duša se
 pretrese vitezu v telesu vsa.
 Tam, kjer je jasno videl trdo zemljo,
 pred robom gozda, zazija prepad;
 globok je, da ne vidiš mu do dna,
 in iz globin tema se dviga črna.
 Začuden zre in se zamisli vitez.
 Mogoče ga je varalo oko,
 da ni opazil brezdna že poprej
 in dima, ki vali se iz prepasti.
 Zdaj mora poiskati drugo pot . . .
 Ko potolaži zbeganega konja,
 povede mirno ga na desno stran,
 kjer se mu zdi, da je redkejše drevje.
 Polagoma obide grdo brezdno,
 pritegne uzde, zasadi ostroge,
 in kakor ptica konj mu poleti.
 Dir — dir — in že se je približal gozdu,
 da skoraj z roko bi dosegel drevje.
 Naenkrat pa se konju izpod nog
 izmakne zemlja in žival se vdira
 v močvirnih tleh globoče — vse globoče —
 pogrezne do vratu se v črnem blatu,
 ki vitezu že sega do pasu.
 Zakleti glasno, krepko hoče vitez,
 a misel na svobodo močna je
 tako, da obtiči mu v grlu glas.

V srce njegovo strah ne najde vhoda,
 a skrb zavrta silno mu v možganih.
 Kako se rešiti zdaj iz zadrege?
 Kako naprej? Kako — kako do cilja?
 Tako že blizu, pa naj vse izgine?
 Namesto slave, sreče — grda smrt,
 pogin v umazani, smrdeči brozgi?
 „Na pragu! Nemogoče — oj, svoboda!“
 Izvije se mu klic iz duše dna,
 in tisti hip zagleda sredi barja
 nedaleč majhen otok suhe zemlje.
 Oko premeri nagloma daljavo,
 roke upro krepko ob vrat se konju,
 vso moč zdaj zbere za napor odločen,
 iz sedla dvigne se, odskoči čvrsto
 in srečno tam obstane na otoku.
 Oddahne se. Utrudil se je pač,
 po vsem telesu ga obliva znoj,
 a rešen je in v rokah so mu uzde.
 Oči upira zvesti konjič vanj.
 Ozre se vitez; trdna tla so blizu
 na strani, od katere je prijahal.
 Če dobro skoči, pride tja lahko,
 a rešiti je treba najprej konja,
 ki pregloboko še tiči v močvirju.
 Razmišlja — mirno. Hladno vse presodi.
 Na zemljo leže in potegne meč;
 tako ležeč porabi za lopato
 orožje zvesto, odkopava blato
 in s težkim trdom dela ozko cesto.
 Odrekajo roke mu skoraj službo,
 počasi prikazuje se uspeh,
 a kaže se, in končno, ko je že
 opešala mu skoraj zadnja moč,
 je konjič vendar do trebuha prost.
 Le hip počitka; pa pograbi uzde,
 potegne, konj pomaga, kakor zna,
 še krčevit trenotek, pa je tuđi
 žival na varnem, kjer so trda tla.
 A v duši vitezu zapoje slava.

Ostali trud sedaj je le igrača;
zajaha konja, pa ga izpodbode,
močno koleno stisne kakor klešče,
a konj odskoči, preleti močvirje,
ko da imel bi orlove peroti,
in druga je premagana nevarnost.
A poti še ni v čudni, temni gozd.

In vitez išče — išče — išče pot.
Ni hip ne zapusti ga močna vera.
Svoboda ga je s pesmijo vabila,
pa čuti, da jo vsemu vkljub doseže.
Steza se vije med grmovjem gostim,
naravnost proti gozdu vodi smer.
Previdno vitez tja napoti konja.
Korakoma se približuje hosti —
tu mora biti zaželjena pot.
In vije gaz naravnost se med drevje,
sledeč jo že dospe jahač do roba —
tu skoči iz grmovja gostega
pritlikavec ostuden prav pred konja,
pa skače, pleše in se premetava;
zavist zija iz gadovih oči
in smrad neznosen širi se okrog.
Konj bije zemljo, pa ne more dalje
in vitez je izgubil moč nad njim.
Pritlikavec se zoprno nakremži,
iz zemlje švigne ogenj proti nebu,
z žveplenim plinom se napolni zrak;
konjič se vzpenja, ker ga smrad duši,
pa sili z vso močjo nazaj, na dan
in komaj nadvladuje ga gospod.

Zapiha veter — žveplo se razblini,
izgine ogenj in pritlikavec;
a tam stoji orjak ko hrast visok,
z volovskimi vodenimi očmi
v ostudnem licu stare opice,
ki nima čela, nos širok, zmečkan,
ščetinaste kocine po obrazu,

ogromen gobec in čeljusti silne,
 na glavi pa železno pokrivalo,
 podobno stari, zarjaveli kroni.
 Gorjačo grčavo, namesto žezla
 vihti srdit z nerodnimi rokami
 in nerazločni hripavi glasovi
 izvijajo se mučno mu iz prs,
 ko da se sili oponašati
 oslovsko riganje, rjojenje levje
 in jezno pasje lajanje obenem.
 Zastavljena tako je konju pot;
 nozdrvi se mu širijo sopeče
 in pene zbirajo se mu ob gobcu;
 naprej ne more, a nazaj ne sme,
 ker čvrsto ko stiskalo ga drži
 z rokami in z nogami gospodar.
 Le malo časa gleda vitez hrusta,
 potem potegne meč, zamahne hitro —
 zadene zrak — oddaleč se reži
 grdobna spaka, vseokrog pa raste
 iz tal sovražnikov brezbrojna vojska.

In vitezu ne pride strah v srce.
 Svoj meč vihti, pa seka desno, levo;
 kresi se mu oko in mišice
 napenjajo se v nedosežni moči,
 pa seka, bije, bode — kar zadene,
 je prazen zrak, fantomi brez telesa.
 „Svoboda! K tebi si izsekam pot!“
 zakliče, menda v mislih, brez glasu,
 udari enkrat še in — vse izgine.
 Ničesar zdaj ne vidi hrabri vitez,
 ko da so oslepele mu oči.

Naenkrat zažari ozračje;
 zazdi se ti, da gozd gori.
 Trenotek — spet tema preteča.
 Ko 'v blaznih sanjah motajo' sedaj
 se čudne, spakedrane, temne slike
 v neskončni vrsti pred očmi junaku.

Plešoče vešče, žene zapeljive,
 satiri s polnimi mehovi vina,
 zdaj rabelj golorok s sekiro ostro,
 zverine divje z gladnimi očmi,
 v sprevodih množice razgretih lic,
 ki gleda iz oči jim fanatizem, —
 tu vislice, grmada, pa verige —
 v brezumni mešanici roj prikazni,
 zdaj v črni temi čudno osvetljenih,
 a zdaj pošastno mračnih v rdečem ognju.
 In v divjem, blaznem, besnem dirindaju
 zaganja se in sili vse v junaka
 in vabi, žuga, mami, bije, suje.
 A sredi vseh pošasti, vseh strahov
 vihti nevstrašen vitez zvesti meč.
 Le koprnenje mu narašča v srcu
 in strasten klic se otme mu iz grla:
 „Oj, k tebi, k tebi, ljubljena Svoboda!“
 Vsa vera duše zadoni v tem klicu
 in tisti hip izginejo pošasti.
 Le redek dim se dviga še v višave,
 diši kadilo in voščene sveče,
 a vitez s konjem zopet je pred gozdom.
 In glej! Okoli gozda teče reka,
 široka, rdeča, mesto vode kri.
 Pojaha vitez desno, jaha levo —
 vali krvava reka se povsod . . .
 Nikjer mostu, nikjer brvi, brodu —
 In grozno peni se valovje rdeče;
 od vzhoda sem pa plava že večer.
 Šumi valovje, v strugi kri blešči —
 ni druge poti — zaleti se vitez,
 visoko brizgne kri, ko skoči konj —
 zdaj plava, plava — mučno se bori
 z deročo strujo — in nazadnje zmaga.
 Na drugem bregu v temi gozd stoji,
 in gozd molči in mir puhti iz njega.
 In vitez jaha kakor po svetišču,
 počasi, tiho. Vseokrog je mir.
 Svečano vse je kakor v večnem hramu . . .

Tu rajajo skrivnosti nedosežne
brezglasno, brez oblike in snovi.
Pokoja tu je sveti, tihi hram.

In jaha vitez skozi gozdni mrak.
In jaha od večera celo noč,
a ko rodi se zunaj beli dan,
zasije sredi gozda zlata luč;
v osrčju gozda večna je svetloba,
prekrasen dan, svetlejši nego dnevi,
ki jih uživa človek kdaj na svetu.
In vitez vidi čudesno svetlobo —
oj, tam je cilj — zauka mu srcé —
iz sedla skoči — in pred njim stoji
v krasoti večnomladi bela Vila.
Smehljaje mu izroča prstan zlat.

(Dalje prihodnjič.)

Dnevu.

Gasne dan in v nočnem tone valu,
ginejo krvave sence raz nebo,
polju žarki dneva se poljub ohlaja,
gori jasno dalečgledno mre oko . . .

V gozdih si zakrokajo strahovi,
v zraku zakraljuje netopir,
v lice pa za dnevom žalost leze,
v srce glasno privesla nemir! . . .

V duh spomini težki pridrevijo,
žalostno ozirajo nazaj se v dan,
temni so, kot da ne bili bi otroci dneva,
brez sladkosti, kot rodil bi jih noči titan . . .

Z jutra čas ves tu leži boleč pred mano
temno-mirno, kot je presanjana noč,
oster glas očitajoč iz časa kliče:
„Vso prespal si dneva jasno moč“! . . .

Prostoslav Kopriva.

Vitez Ivan.

VII.

Tiho — tiho — niti glaska — ;
vsepovsod skrivnosten mir,
kakor na planinskem vrhu,
kakor pod nebes obokom,
kadar sanja pozna noč.

Tiho — tiho — ne šepeta — ,
mir do vseh vsemirja mej,
ko da spi vesoljnost cela
in da nič ne sanja v spanju,
in v neskončnosti svetovja
diha nedosežen pokoj
iz tišine tajnih prs.

Tiho — — tiho — — —

A naenkrat —

glasbe zvoki, ples akordov
po višavah in daljavah,
polnoglasno, zmagoslavno — —
simfonija sreče, slave,
blaženosti in ponosa,
veličastva in veselja
se razleže, pa odmeva
od nebes in od planin.
Svet glasov zbudi se skladnih,
miložvočne harmonije
splavajo v bleščečo jasnost
in v začudeno srce.

Tam v deželi, kjer se strastno
žene za dobičkom ljudstvo,
pehajoče se v življenju,
ki prekratko je zemljanom
in njih vseobsežnim željam,
tamkaj so ušesa gluha.
Tam hite ljudje po cestah,
rijejo po temnih jamah,

vladajo po svetlih dvorih,
nosijo blago na kupe,
štejejo vse dolge ure,
iščejo po knjigah sreče,
ali slavospev svobode
ne doseže njih ušes.
Kajti bučno je življenje
v domovini tega ljudstva.

Tu ropočejo kolesa
in hrešče brezčutni stroji ;
tam žvenkečejo verige,
tu kriče hripava grla,
tu zvone iz lin zvonovi,
boben poje neprijazno,
puške pokajo grozeče
in topovi tam grme.

Rajska glasba se razlega
po deželah vseokrog,
ali dnevni šum kupčije,
pravdanja, strasti in bojev
jo preglaša in posluhu
ljudstva je neznana skladnost
najkrasnejših melodij.

V daljnem gozdu bele Vile
pa posluša harmonijo
prepobožno vsa priroda,
vse, kar raste, kar živi.
In zamaknjen vitez Ivan
zdaj posluša simfonijo
nežnih čuvstev in moči,
simfonijo nedosežno,
pesem duše in srca.
In zamaknjen gleda Vilo,
zre vtelešeno lepoto,
misli, misli, da so sanje,
in boji se dnevne zarje,
ki izbriše krasno sliko

in ga zdrami s trdo toko
 in ga pahne v stari svet.
 Toda glej! Na prstu sveti
 se mu še obroček zlati,
 ki mu ga je dala Vila,
 ko je zadonela glasba,
 lepša nego petje zbora
 Kerubov in Serafov.
 Vse je jasno, vse resnično,
 ves misterij se razkriva
 zdaj začudenim očem. — — —
 Tiše zdaj pojo ubrane
 strune rajskih violin,
 tiše brenkajo srebrne
 harfe izpod tajnih rok,
 tiše spremljajo jih orgle
 in rogovi čudoviti;
 vitezu pa blaženosti
 prekipi sedaj srce.
 In občutki vznášajoči
 se izlijejo v besede,
 polne srečnega drhtenja :

„Krasna Vila, ti boginja moja,
 vse prelesti bajna gospodinja,
 glej me zdaj pred sabo na kolenih,
 glej v očeh mi blaženost nebeško,
 čuj srcá mi radostne utripe,
 sprejmi milostno zahvalo duše,
 ki, uboga, v morju bajne sreče
 ne premore še besed primernih,
 da izkaže tebi čast in slavo!
 Čuti močni mi moré besede,
 ki se ne usojajo izreči,
 kakšna slast se mi pretaka v žilah.
 Drug mi jezik daj, prekrasna Vila,
 ki pove, kar dušo mi pretresa,
 kajti nov se svet poraja v meni,
 nova mišica krepča mi sile,
 nova luč v očeh se mi užiga,

plamen nov srce mi staro greje,
in dejal bi, da je izmenjala
še srce celó mi tajna roka.

Vila krasna, čarodejka mila,
gledam te in pijem sladko srečo,
gledam in uživam rajsko sliko,
pa poslušam tajnoblago glasbo,
pa se čudim, čudim ter vprašujem,
ali bdim in zrem resnico živo,
ali sanjam rožnobarvno bajko.
Saj so bile sanje vedno lepše
nego svet človeštva in predmetov;
pred menoj pa se razgrinja slika,
ki je lepše ustvariti ne more
hrepenenje niti fantazija.
Ali res ne sanjam sanj prelestnih?
Ako bdim, povej, kako zaslužim
slast vtelešenega koprnjenja;
ako sanjam, pusti me še v sanjah,
ker bi umorila me resnica,
ki nikoli ne doseže čarov,
pred očmi duha se mi vrstečih.“

(Konec prihodnjič.)

Moja kraljica Mab.

Ti si moja kraljica Mab,
tvoje krilo sinje nebo je,
dve so vijolici tvoje oči,
dve so liliji roke tvoje.

Ti si mojega vrta tulipan —
iz pomladi pribrstel je,
zlate je svoje oči odprl
in z vso vesno zadehtel je.

Ti si moja kraljica Mab,
tvoja ljubav je morje mirno,
morje brez viher, brez dna, brez mej —
in jaz te ljubim neizmerno.

Vojeslav Molè.

Vitez Ivan.

(Konec.)

Milo gleda Vila na junaka,
 blag smehlaj ob ustnicah ji plava,
 rožnata obseva jo svetloba,
 kakor vir srebrnega studenca
 pa privre iz grla ji beseda:

„Ne sanjaš, vitez; tvoja duša bdi,
 in jasen dan je. Tukaj ni noči.
 In vse, kar gledaš, živa je resnica,
 vse vidijo odprte ti oči.
 V svobode dom prispel si, hrabri potnik;
 svobodna ti je zemlja pod nogami,
 svoboden zrak v svobodnem dihaš kraju,
 svobodno teče potok po poljani,
 svobodno poje svojo pesem ptič.
 Svobodno tukaj se odeva cvetje
 v krasoto neprešteti pestrh barv.
 Kar zreš in slišiš, česar se dotakneš,
 in kar vdihuješ, misliš ali čutiš,
 vse brez izjeme tukaj je svobodno.
 In kdor dospe v deželo večne luči,
 in če je suženj bil v človeškem svetu,
 svoboden je, ko prekorači mejo.
 Človeku pa je težka pot v ta kraj;
 nastavljene so zanke zanj povsod,
 duhovi zli zavajajo mu nogo,
 slabi mu čvrsto voljo plemenitost,
 ovira hojo mu razmišljanje
 in boj ga umori lahko pred ciljem.
 A malo jih je, ki jih srčna želja
 povzdigne nad podedovane šege
 in njih vsakdanji, enolični svet,
 kjer je odkazan vsak korak življenju
 ter stopa vsaka noga le na pota,
 načrtana, izhojena in znana.

Po svetu se peha krdelo ljudstva,
a malokdo ima svoj svet že v duši;
prostorček rad bi našel vsakdo sebi,
kjer bi užival kratke dni življenja
brez krutih bojev, brez skrbi prehude.
In kdor odkaže skromen kot mu v miru,
pred njim upogne tilnik brez težave,
pa sprejme vdano zakone njegove,
pa moli zanj in za njegovo srečo.
Iz tistih domov ne priplava misel
nikoli do dežele, tam neznane;
le širši kotič vstvari včasi želja
in morda malo večji košček kruha . . .
A včasi zadoni v nižavah pesem,
pojoča o slasteh svobode zlate.
Iz močnih prs, iz krepkih grl doni
ponosno petje v tiho, temno noč.
Iz prsi, grl — iz duše ne prihaja;
besede tuje poje pevcev družba,
v besede so se vlila tuja čuvstva,
obliko so jim dale tuje misli.
In ko se zadnji glas razblini v noči,
v utrujene oči se vsili spanec,
je skrb edina plemenitim pevcem,
kako ponesejo noge jih težke
po temni, dolgi poti do domovja;
in v topli postelji izgine kmalu
iz motne glave misel na svobodo.
Stoletje včasi rodi človeka
z ognjeno dušo, z bakljami v očeh,
ki razsvetljujejo daljave temne,
da pohite na nevtrudljivih krilih
v neskončnost želje in z željami volja.
Čez meje vse se vznese mu pogled
in v jasni slutnji razpozna Svobodo.
Tedaj mu ni življenja brez Svobode
in vse je nično, kar mu daje svet.
Kdor je slaboten v silnem kóprnenju,
pogine kakor cvet brez solnčne luči.
Kdor pa sprejel od Sojenic je moč,

izgazi pot, kjer ni steze ne ceste,
preskoči meje in poruši stene,
obleko tesne splošne šege sleče,
prezre pomisleke in malodušnost,
pa se napoti tja, kjer cilj se sveti.
V stoletjih malo se jih je rodilo . . .
Izbranci so dospeli v to deželo,
ko so prebili mnoge krute boje,
izbegli izkušnjam mnogoterim,
ko prebrodili so krvave reke
in ko zatrli zadnji strah so v duši.
Pozdravili smo jih v deželi naši
in dali smo jim tajne talismane,
izdelane v svobodi čudodelni.
In povrnili so se med ljudi . . .
S seboj so vzeli naše talismane,
sledile so jim naše tihe želje,
a naše nade zrle so za njimi.
Čakala sem; vse čakalo je tukaj;
svobodna zemlja in svobodni zrak,
svobodno polje in svobodni gozd,
svobodna zarja in svobodna luč,
svobodni potok in svobodni cvet —
vse čakalo je na svobodno ljudstvo,
učakal čudeža pa ni nihče
in vsaka naša nada je umrla.
Kdorkoli je odšel v široki svet
s Svobode čarodejnimi močmi,
propadel in poginil je med ljudstvom.
Nikoli ni svoboda dozorela,
kjer gazi človek zemljo s svojo peto;
in ni ga bilo, ki bi iz svobode
zajel bil srečo sebi ali drugim.

Oj, vitez, glej na svoji roki prstan.
Svobode porok zlati je obroček;
prostosti nihče ti ne more vzeti,
dokler ga nosi celega tvoj prst.
Samo priroda večna je močnejša.
A prstan s svojo čudesno močjo

koristi le, če vedno prav ga rabiš;
 za vsako srečo skriva se nesreča,
 kjer je življenje, tam pogin je blizu.
 Svoboda ni igrača, ni le slast,
 brez nje je zadovoljen marsikdo,
 ki bi težila bolj ga kakor sužnost.
 Resnico ti povem, dokler je čas,
 a ti izberi, preden je prepozno.
 Samo za najmočnejše je svoboda
 osrečujoča in povzdigujoča,
 in kdor izvoli jo, on mora ves
 posvetiti se njej do konca dni.
 Kdor najde sled slabosti v svojem srcu,
 kdor vseh vezi raztrgati ne more,
 ki spajajo z življenjem ga vsakdanjim,
 in kdor boji višav se strmogledih,
 povrne naj se v svet postav in šeg.
 Svobodno voli, vitez, in odloči.“

Vitez Ivan dvigne moško glavo,
 ogenj vzplameni v očeh mu živih,
 mišice napne mu silna moč
 in ponosno mu privro besede
 zdaj iz ust v odgovor beli Vili:
 „Več velja svoboda od življenja;
 brez svobode vse mi je brez cene.
 Zanja pohitim na bojno polje,
 vse nevarnosti poiščem zanjo,
 glavo zanjo položim pod meč.
 Ljubša mi je v mladih letih smrt
 kakor pa življenje brez prostosti — —“

Ne doreče vitez še besede —
 strašno se izpremeni prizor.
 Kakor v burji dim, ki ga prežene,
 izgubi se hipno bela Vila.
 Kam? Kako? — Oko je bilo slepo.
 Vitezu v oči pa gleda krvnik
 z golim mečem v mišičastih rokah,
 z rdečim plaščem na širokih plečih,
 in surov se glas sedaj razleže:

„Lažeš, človek! Saj poznam dovolj to pleme,
 ki se baha, da je od bogov špočeto.
 Hrabri ste z jezikom, kakor da ste levi,
 ali prirojena vam je strahopetnost
 in življenje svoje smešno ceni človek
 nad svetov in večnosti skrivnostni zmisel.
 Ali tukaj ne velja beseda prazna.
 Za ljudi v življenju ni svobode.
 Kdor življenje ljubi, naj živi,
 a svobodi mora se odreči,
 ker do nje samo so ena vrata:
 Skozi smrt je pot k prostosti.
 Meč odpre edine duri.
 Voli zdaj, a ne z besedo!
 Ako ti se še kaj toži
 po življenju in po svetu,
 vrni se in ne odlašaj.
 Vedi: Izgubljen si, če ostaneš tukaj;
 tvoja bo svoboda, ki rodi jo smrt. — — —
 Ti ostajaš? — — —“

Mirno gleda vitez in posluša.
 Strog in resen pogled je krvnikov,
 šale ni v njegovem trdem glasu.
 Vitez vidi. Tisti hip odloči.
 Nemogoč mu je povratak v sužnost,
 rajši zgodnjo, bridko — sladko smrt . . .

Tam je panj. Molče pripogne glavo.
 Rabelj dvigne svetli meč: „Umri! . . .“
 V zraku švigne blisk, ostrina pade,
 nehote zapro oči se jasne,
 meč zadene vrat in . . . čudovito . . .
 sladka glasba zadoni v daljavi,
 znana glasba, polna krasnih čarov,
 mehka, krepka, nežna, zmagoslavna — — —
 Bliže plavajo prelestni zvoki.
 Vitez se topi v lepote morju.
 Ali srečna duša čuti ude,
 kakor da prebiva še v telesu,
 kjer je stan ji bil v življenju starem.

Pomlajene, krepke čuti ude,
 sveža kri pretaka se po žilah,
 v mišicah je bujna moč in gibkost —
 glava le uganke ne razume.
 Ali se je z dušo tudi truplo
 preselilo v tajnotuje carstvo,
 kamor vodi potovalce smrt?
 Kaj je smrt? In kakšna je dežela
 onkraj praga, živim v noč zavita? . . .“

Zdaj odpre oči in gleda — gleda —
 Vse je, kakor bilo je pred smrtjo,
 in pred njim stoji spet bela Vila,
 kjer je stal pred kratkim časom rabelj.
 Vila zdaj je videti še lepša,
 plamen je v očeh ji še živejši
 in milejše milo njeno lice.

Sto se misli v vitezovi glavi
 križa in podi in izprašuje.
 A iz grla Vile zazvenijo
 najčistejšega srebra glasovi
 in razrešijo uganke mučne:
 „Živ si, vitez Ivan. Le ozri se!
 Nič se ni izpremenilo tukaj,
 ti pa si prebil samo izkušnjo,
 in zaslužil si svobodo zlato.
 Komur smrt je ljubša nego sužnost,
 on edini vreden je prostosti.
 Zdaj s svobodo združen si do groba,
 ker si poteptal življenje lastno
 in ponudil meču živo glavo,
 nad življenja last ceneč svobodo.
 Smrtonosni meč te je potrdil
 in med viteze te je uvrstil;
 brez moči poslej so vse verige.
 ki bi človek jih koval za tebe;
 temne ječe ni na širnem svetu,
 ki se ne bi pred teboj odprla;
 ljudski zakon ti ne zveže volje,

šega se razblini kakor megla
v solnčnih žarkih žive tvoje duše.
Med ljudmi nad tabo ni gospoda;
ti si ti in tvoja je svoboda,
tvoja volja, tvoja moč izvršbe,
tvoja v lastni duši odgovornost.
Sodba pa je pri bogovih večnih:
Čuvaj, vitez, dar svoj dragoceni,
misli, pazi, da ga prav porabiš,
da povzdigne v čiste te višave,
pa da te nikoli ne poniža . . .“

Viline obmolknejo besede.
Vseokrog je najsvetejši praznik,
vitez diha čisti zrak trenutka,
čuti veličastvo nedosežno,
pije, srka čudesno lepoto
in uživa cvetno, toplo srečo.
Ne beseda se mu ne izvije
iz prepolnih valujočih prs,
v molku vsa so čuvstva in vse misli.
Po višavah se razlega himna . . .

Etbin Kristan.

Diadem.

Ko tih po senčni stezi grem
in cvet razsiplje lipa mlada
in sen kipeč šumi livada,
iz misli tkem ti diadem.

Iz misli tkem ti diadem
in molim, kakor k solncu polje,
ko z mečem zlatim mrak razkolje,
k tem tvojim žalostnim očem.

Vladimir Levstik.

